

Koncepcia rozvoja kultúrnych a čitateľských kompetencií detí prostredníctvom kultúrnej výchovy s cieľom zriadenia Centra literatúry pre deti a mládež a podpory čítania

Kto číta, ten myslí, kto myslí, ten uvažuje.
Viktor Hugo

I. Úvod

V dokumente Organizácie Spojených národov pre vzdelanie, vedu a kultúru UNESCO z roku 2002 sa definuje kultúra ako „komplex špecifických duchovných, materiálnych, intelektuálnych a emocionálnych črt spoločnosti alebo sociálnej skupiny, ktorý zahŕňa spolu s umením a literatúrou aj spoločný spôsob života, životný štýl, hodnotový systém, tradície a vieru“ (UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, http://www.unesco.org/education/imld_2002/universal_decla.shtml).

Literatúra sa považuje za jednu zo základných súčastí vzdelanosti a umenia. Je tiež nástrojom, prostredníctvom ktorého sa vzdelanosť aj umenie šíri. Schopnosť čítať sa pokladá za základnú kompetenciu človeka, ktorá je nevyhnutná pre jeho osobný rast a funkčné zapojenie do spoločnosti. V kultúre hovoríme „o hlbšom vnímaní textu“, pri vzdelávaní zasa o „čítaní s porozumením“. Oba tieto pojmy sa v niečom významovo prekrývajú; majú spoločné, no aj odlišné charakteristiky a ciele.

Literatúra poskytuje priestor na rozvíjanie emocionálnej a duchovnej stránky osobnosti človeka. Vďaka schopnosti čítať môžeme vnímať, cítiť, vzdelávať sa a napredovať. Schopnosť čítať sa už stala taká samozrejmalá a prirodzená, že sme ju postupom rokov značne zanedbali, a ani nesledujeme a dostatočne nereflektujeme problematiku kultúry čítania, rovnako ako faktory, ktoré sa pozitívne alebo negatívne podieľajú na tom, či populácia detí a dospelých dokáže čítať na kultivovanej úrovni. Stav čítania u slovenskej populácie vykazuje za posledné roky zhoršujúcu sa tendenciu. Pociťujeme to aj v celkovom záujme detí či dospelých o knihy.

Nové médiá a technológie, ktoré majú dnes v oblasti komunikácie už rovnocenné postavenie, vzťah k čítaniu ešte viac oslabili. Varovné sú skutočnosti, ktoré svedčia o poklese kvality kultivovaného čítania či o nedostatočnej úrovni čítania s porozumením.

V rámci rôznych výskumov Európskej únie (ďalej EÚ) Slovensko nedosahuje ani priemer v európskom meradle.¹ Neuspokojivé sú však aj výsledky výskumu čitateľskej gramotnosti v celoeurópskom priestore. Komisárka EÚ pre vzdelávanie, kultúru, mnohojazyčnosť a mládež Androulla Vassiliouová (2010 – 2014), konštatovala, že každé piate dieťa v Európe má problémy s čítaním.² I keď sa úsilie vytvárať priestor pre formovanie schopnosti čítania

¹ „Slovensko sa od svojej prvej účasti v testovaní PISA 2003 umiestňuje v čitateľskej gramotnosti na spodných priečkach rebríčka krajín OECD. V poslednom meraní PISA v roku 2012 sa umiestnilo na 32. mieste, horšie z krajín OECD skončili iba žiaci z Čile a Mexika. Na priemer OECD stráca Slovensko 34 bodov a na priemer V3 až 37 bodov, čo je najviac od roku 2003. Oproti roku 2009 sme sa zhoršili až o 15 bodov, zatiaľ čo krajiny OECD sa v priemere zlepšili o 3 body a krajiny V3 o 9 bodov. Najnižšiu úroveň čitateľskej gramotnosti u nás dosahuje až 28 % žiakov, v OECD je to 18% a v krajinách V3 16% žiakov. Naopak najvyššiu úroveň na Slovensku dosahujú iba 4% žiakov, v OECD 8,5% a v krajinách V3 7% žiakov. Horšie ako Slovensko je na tom už iba spomínané Čile a Mexiko. Oproti roku 2009 stúpol na Slovensku najviac spomedzi všetkých krajín OECD podiel žiakov dosahujúcich najnižšiu úroveň.“ (materiál Inštitútu vzdelávacej politiky Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR komentár 01/2014 20. 3. 2014 spracované Matejom Šiškovičom a Jánom Tomanom – PISA 2012 výsledky Slovenska v kocke).

² Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012

s porozumením v ostatnom období posilňuje viditeľné zlepšenie sa zatiaľ neprejavilo. Deti čítajú menej a hlavne klesá kvalita schopnosti kultivovane čítať, preto vážnosť situácie nemožno podceňovať. Pravidelné čítanie podporuje zdravý intelektuálny a emocionálny vývin detí, a to dokonca skôr než len v predškolskom veku, rozširuje slovnú zásobu dieťaťa, spôsob jeho vyjadrovania, formuje predstavivosť a fantáziu. Výskumy a prognózy poukazujú na to, že riešenie ekonomických problémov krajín sa prekvapivo spája s podporou populácie kultivovane čítať. Dokonca sa ukazuje, že na odstránenie chudoby nie je dôležitá len materiálna dotácia, ale predovšetkým podpora populácie v schopnosti kultivovane čítať a vyjadrovať sa (napr. psychologické a sociologické výskumy, expertné štúdie vrcholnej medzinárodnej profesijnej asociácie, zaoberajúcej sa informačnými a knižničnými službami a ich používateľov IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions www.sciencedirect.com/science/article/pii/S07vyskum8059309000741). Nielen kvôli tomu, že takíto ľudia majú šancu získať vzdelanie, ale aj preto, že práve tieto kompetencie ovplyvňujú psychické zdravie populácie a schopnosť jedincov vyrovnávať sa s náročnými životnými podmienkami. Stratégia rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 – 2020, ktorú schválila vláda SR v decembri 2014 a ktorej návrh pripravila Ústredná knižničná rada a do finálnej podoby dopracoval odbor múzeí, galérií a knižníc sekcie kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry SR v strategickej časti obsahuje aj časť o podpore a propagácii čítania, rozvoja čitateľskej gramotnosti, aktivít na odstránenie druhotnej negramotnosti. Cenným príspevkom bol výskum čítania mládeže vo veku 13 – 17 rokov v Slovenskej republike³, ktorý prebiehal v rokoch 2010 – 2011 v siedmich krajoch Slovenska. Vďaka finančnej podpore Ministerstva kultúry SR ho realizovali krajské knižnice s regionálnou pôsobnosťou pod odbornou gesciou Slovenskej asociácie knižníc, sekcie verejných knižníc. Nadviazal na výskum, ktorý v 2. polroku 2008 v Bratislavskom kraji v spolupráci s Katedrou knižničnej a informačnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave realizovalo šesť verejných knižníc Bratislavského samosprávneho kraja. Jeho cieľom bolo zmapovať aktuálnu situáciu vo vzťahu mládeže k informačným a komunikačným technológiám, čítaniu, ku knihe a knižnici, odhaliť rezervy v aktivitách a službách knižníc pre mladú generáciu, analyzovať čitateľské záujmy a potreby mladých ľudí vo fáze prechodu zo základnej na strednú školu a s ním súvisiace zmeny v prístupe k čítaniu a k prijímaniu a spracovaniu informácií dospievajúcich chlapcov a dievčat.

II. Zámery

V intenciách rozvíjať spoluprácu v rámci medzirezortných vzťahov a rozličných vnútrosektorových činiteľov v pôsobnosti rezortu kultúry predložená *Koncepcia rozvoja kultúrnych a čitateľských kompetencií detí prostredníctvom kultúrnej výchovy s cieľom zriadenia Centra literatúry pre deti a mládež a podpory čítania* (ďalej len „konceptia“) obsahuje základné východiská, v ktorých má štát a územná samospráva v celom odvetí kultúry priestor reálne a účinne pôsobiť na zlepšenie nepriaznivého stavu v čítaní. Ponúka možnosti a spôsoby, ako strategicky a koncepcne podporovať rozvoj kultúry čítania a priaznivého rozvoja čitateľských kompetencií, zameriava sa na dosiahnutie pozitívnej zmeny a navrhuje aktivity a spoluprácu s vybranými subjektmi.

Koncepcia je účinným príspevkom Ministerstva kultúry SR (ďalej ministerstvo kultúry) k eliminovaniu kritického stavu v oblasti čítania ako zručnosti a procesu spoločenského vnímania hodnoty čítania, taktiež v tom, ako sa chápe a rozvíja podpora čítania u nás. V rámci dostupných možností ministerstva a za aktívnej spolupráce odborníkov z oblasti literatúry a knižnej kultúry vytvoríme vhodné podmienky na intenzívne pôsobenie

³ Judita Kopáčiková, Ľudmila Hrdináková, Anna Gašparovičová: Mládež a čítanie. Výskum čítania mládeže v SR, 2011

a zlepšovanie dlhodobu pretrvávajúceho stavu. Koncepcia nezasahuje do postupov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, ani nenahrádza úlohy, ktoré v oblasti čitateľskej gramotnosti toto ministerstvo plní. Usiluje sa o podporu a rozvíjanie kultúry čítania, ktorá je súčasťou budovania kultúrnych kompetencií, nie čitateľskej gramotnosti (str. 4, čitateľská gramotnosť). Z toho vychádza aj odlišná metodika výchovnovzdelávacieho pôsobenia na čitateľskú skupinu. V rámci nej budeme preto využívať pôsobenie umeleckých diel, rôznorodých umeleckých žánrov a foriem na prehĺbenie vnímania písaného a počúvaného literárneho textu. *Koncepcia* bude prednostne využívať také posilňujúce formy a spôsoby, ktoré sú kultúre vlastné a ktoré sa môžu realizovať v spolupráci s vybranými rezortnými organizáciami, kultúrnymi inštitúciami alebo občianskymi združeniami s takouto činnosťou. Metodika stratégií na rozvíjanie kultivovaného čítania bude vychádzať z kultúrnej kompetencie.

III. Východiská

Vláda SR 7. januára 2015 schválila *Akčný plán na roky 2015 – 2017 k Stratégii rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020*, z ktorého vyplynula pre ministerstvo kultúry úloha vypracovať do 31. decembra 2017 *Koncepciu rozvoja kultúrnych a čitateľských kompetencií detí prostredníctvom kultúrnej výchovy s cieľom zriadenia Centra literatúry pre deti a mládež a podpory čítania*. Ministerstvo kultúry realizuje úlohu v spolupráci s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti (ďalej len „BIBIANA“), Slovenskou sekciou IBBY (ďalej len „SK IBBY“), Literárnym informačným centrom, Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, Slovenskou asociáciou knižníc, Spolkom slovenských knihovníkov a knižníc a Knižnicou pre mládež mesta Košice. V rámci medzirezortnej pracovnej skupiny poskytli ku Koncepcii svoje doplnky, návrhy či pripomienky.

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky ako ústredný orgán štátnej správy s kompetenciami na úseku umenia vytvára priaznivé prostredie na podporu všetkých oblastí umenia, súčasne aj vhodných spôsobov sprístupňovania literatúry. Využívaním priamych aj nepriamych nástrojov a systémových opatrení dokáže vytvárať vhodné podmienky účinnejšieho a efektívnejšieho spôsobu presadzovania vybraných aktivít zameraných na rozvíjanie tzv. kultivovaného čítania a budovanie kultúry čítania. Postupne bude možné minimalizovať rôzne negatívne tendencie, ktoré vnímame v ostatných rokoch v súvislosti so znižujúcim sa čitateľským záujmom detí. Ministerstvo kultúry sa oblasti čítania venuje v rámci svojej vecnej pôsobnosti prostredníctvom činnosti svojich organizácií. Až do vzniku Fondu na podporu umenia aj aktívnou dotačnou politikou rezortu. Jedným z cieľov tejto koncepcie je, aby sa nadviazalo na už osvedčené a účinné metódy, no tiež aby sa vytvorila platforma na vývoj nových efektívnych metód zodpovedajúcich aktuálnemu stavu v tejto oblasti.

IV. Ciele

- definovať východiská a niektoré základné pojmy z danej oblasti a úrovne, v ktorých sa rozpracovávajú stratégie podpory čítania,
- opísať aktuálny stav čítania na Slovensku,
- poskytnúť prehľad o súčasnom systéme podpory čítania v rámci rezortu kultúry,
- pomenovať okruh subjektov, ktoré sú aktívnymi účastníkmi procesu, a naznačiť, ako možno rozvíjať ich vzájomné väzby, a nastaviť mechanizmy, ktoré by posilnili a ďalej rozvíjali kultúru čítania,

- navrhnuť konkrétne opatrenia na posilnenie resp. zefektívnenie existujúcich nástrojov a mechanizmov a definovať nové,
- implementovať skúsenosti zo zahraničia, najmä z krajín EÚ,
- vytvoriť Centrum literatúry pre deti a mládež a podpory čítania.

1. Cieľové a spolupracujúce skupiny centra:

- knihovníci,
- tvoriví umelci,
- pedagogickí pracovníci na všetkých stupňoch predškolského a základného vzdelávania a pedagógovia z rôznych stupňov umeleckej výchovy a vzdelávania,
- pracovníci s mládežou do veku 18 rokov (z radov odborníkov, dobrovoľníkov, občianskych združení),
- rodičia a náhradní rodičia, pestúni a profesionálni rodičia,
- iné skupiny (napríklad vydavateľia, pracovníci v oblasti kultúry z rozpočtových organizácií a príspevkových organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti orgánov štátnej správy, orgánov územnej samosprávy, vysokých škôl a Slovenskej akadémie vied).

V. Definovanie pojmov

1. Kultúrne a čitateľské kompetencie

Naša spoločnosť si dlhodobo uchováva a formuje svoje kultúrne a čitateľské kompetencie a usiluje sa ich vnímať a prijímať ako neoddeliteľnú súčasť každodenného života. Schopnosť porozumieť písanému slovu sa učíme od útleho veku celkom prirodzene. Kultúrne kompetencie prijímame ako schopnosť vnímať vlastnú národnú kultúru, ale aj schopnosť uvedomovať si kultúru iných národov, národnostných menšín a etnických skupín, nachádzať zvláštnosti, zvyklosti aj rozdiely, prijímať iné názory a nové situácie, a to všetko v kontexte vlastnej kultúry. Čitateľská gramotnosť, čitateľské kompetencie, čítanie s porozumením, kultivované čítanie, všetky tieto pojmy slúžia na vyjadrenie podobných procesov, ktoré súvisia s čítaním. V členských krajinách EÚ sa tieto pojmy obyčajne terminologicky rozlišujú aj s ohľadom na príslušný rezort. V súvislosti so školstvom a vzdelávaním sa častejšie používa pojem čitateľská gramotnosť (vyjadrenie dosahovanej úrovne v schopnosti čítať) a tiež spojenie čítať s porozumením (*reading with comprehension*). Vysvetlenie pojmu čítanie s porozumením z hľadiska školskej výchovy a vzdelávania obsahuje príloha 4.

V kultúrnom horizonte však pri čítaní sledujeme iné typy procesov: jednak čítanie ako fenomén, a tiež pri rozvíjaní schopností „hlbšie vnímať“ a kultivovane spracovať literárny text. Čítanie je chápané ako jedna z disciplín kultúrnych kompetencií. V rezorte kultúry sa preto namiesto pojmu „čítanie s porozumením“ používa pojem „kultivované čítanie“ (*deep reading*). Na účely tejto koncepcie a jej realizácie, keďže sa bude uplatňovať v rezorte kultúry, budeme používať termíny **kultivované čítanie** a **kultúra čítania**.

Pre jasnejšie chápanie rozdielov v týchto termínoch ich stručne charakterizujeme takto:

a) Čitateľská gramotnosť

Čitateľská gramotnosť je jedným z cieľov školského výchovno-vzdelávacieho procesu. Chápe sa ako spôsobilosť porozumieť písanému textu, používať písaný text a premýšľať o ňom. Je predpokladom rozvíjania čitateľských vedomostí a potenciálu, ktorý umožní aktívne sa zapojiť do života v spoločnosti. Spája sa s funkčným charakterom čítania s cieľom rýchlo získať a efektívne spracovať informácie.

Čitateľská gramotnosť sa prelína s ďalšími oblastami gramotnosti (prírodovedná, matematická, informačná, sociálna a ďalšie), preto je jej rozvoj veľmi dôležitý pri osvojovaní zručností, rozvíjaní schopností a pri získavaní vedomostí v ďalších vzdelávacích oblastiach. Dosahuje sa inými metódami a prostriedkami ako kultúra čítania.

b) Čítanie s porozumením

Čítanie s porozumením je zručnosť, ktorú človek dosahuje pri nadobúdaní čitateľskej gramotnosti. Spája sa s procesom čítania. Je to schopnosť aktívne čítať a prijímať, vyhodnocovať a interpretovať informácie z rozličných oblastí života, orientovať sa vo významových kontextoch a funkčne ich prepájať.

c) Kultúra čítania

Je jedným z cieľov kultúrno-výchovného pôsobenia. Prejavuje sa záujmom o literárne kultúrne dedičstvo, kultúrne dianie, o čítanie krásnej literatúry a schopnosťou aktívne čítať umelecké literárne dielo, porozumieť mu ako umeleckému odkazu, vnímať ho v literárnom kontexte i v širšom kultúrnom, spoločenskom i historickom kontexte. Kultúra čítania by sa mala prejavovať aj záujmom o pestovanie kultúry jazyka.

d) Kultivované čítanie

Je schopnosť aktívne čítať umelecké literárne dielo z myšlienkovej i formálnej stránky, orientovať sa v rôznych literárnych žánroch, štýloch a druhoch, vnímať ich funkčnosť pri vytváraní umeleckej výpovede, rozumieť umeleckému a symbolickému jazyku. Je to tiež schopnosť vlastnej identifikácie človeka voči literárnemu dielu a spájanie literárneho diela s procesmi, ktoré súvisia s vnútorným reflektovaním vlastnej životnej a spoločenskej reality a rozširovaním osobnej skúsenostnej a zážitkovej bázy prostredníctvom čítania literárnych diel. Súvisí s rozvíjaním schopnosti zamýšľať sa, hlbšie uvažovať, rozjímať a prežívať.

V školskej praxi sa niekedy čitateľské kompetencie zjednodušene vysvetľujú ako schopnosť plynule čítať a súčasne vnímať a rozumieť čítanému textu. Nie vždy však čítanie ide ruka v ruku s porozumením textu. Dôležitá je aj rýchlosť čítania, schopnosť zapamätať si prečítaný text, pochopiť podstatu textu, jeho formálnej štruktúry, vedieť využiť obsah textu na rozličné účely, uchovať si vedomosti, schopnosť správne využívať slovnú zásobu a pod. Popri pisateľských kompetenciách a schopnostiach rátať patria čitateľské kompetencie k elementárnym schopnostiam, ktoré sa získavajú formou základného vzdelania. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) definuje čitateľské kompetencie ako „porozumenie písaného textu, jeho využitie vo vlastný prospech na svoje ďalšie vzdelávanie.“ (<https://de.wikipedia.org/wiki/Lesekompetenz>). Takto sú hodnotené aj na základe medzinárodných prieskumov PISA⁴. Definujú sa ako kompetencie rozumieť písanému textu, tento vedieť používať, nad textom sa zamýšľať, zaoberať sa ním, a tým rozvíjať vzdelanie a svoju osobnosť tak, aby sa dosiahlo zvyšovanie osobného potenciálu na spoločenskom dianí.

Proces čítania však obsahuje aj ďalšie úrovne vnímania a spracovávania čítaného alebo počúvaného textu. Súvisia s emocionálnym a estetickým spracovaním textu, so schopnosťou vnímať text v súvislosti s kultúrnou pamäťou a kolektívnym vedomím národa či etnickej skupiny. Práve tieto zretele sú značne zanedbávané, hoci patria k rozhodujúcim faktorom rozvíjania procesu čítania a porozumenia textu. Prihliada sa na ne najmä v spojení s tzv. kultivovaným čítaním. **Celkom prirodzene, lebo práve oblasť kultúry a výchovy k umeniu vytvára vhodné podmienky na pestovanie a rozvoj týchto stránok procesu čítania. Sektor kultúry je strategickou oblasťou pri rozvoji čitateľských kompetencií**

⁴ **PISA** – skratka pre medzinárodný prieskum vedomostí a zručností študentov – z anglického Programme for International Student Assessment. Cieľom je celosvetové porovnanie dosiahnutého stupňa vedomostí a zručností študentov.

práve preto, že umožňuje vnímať knihu v rozmanitých kontextoch a rozvíjať čítanie ako proces celistvo zasahujúci osobnosť; jej psychické, sociálne i kultúrno-estetické vnímanie. Vhodným spôsobom podporuje a teda významne dopĺňa rozvíjanie čitateľských kompetencií prostredníctvom rezortu školstva. Výhody tohto prepojenia možno ilustrovať na príkladoch už fungujúcej spolupráce. Dlhodobá skúsenosť potvrdzuje napríklad veľký význam spolupráce knižníc a škôl. Knižnice pôsobia komplementárne voči školám vo vzdelávacom procese. Reprezentujú kultúrne inštitúcie, ktoré sa priaznivo podieľajú na rozvíjaní vedomostí z oblasti literárnej výchovy a na výchove žiakov k čitateľským kompetenciám.

Podľa viacerých prieskumov⁵ oceňujú učitelia i žiaci pri spolupráci s knižnicami:

- odlišný prístup k literatúre (nie typicky školský),
- odlišný prístup k vnímaniu literárneho textu,
- rozšírený kontext, v ktorom sa kniha vníma.

Kladne hodnotia aj to, že knižnica je mimoškolské prostredie. Skúsenosti tiež potvrdzujú, že dobre rozvinutá a účinná spolupráca knižníc a škôl sa viditeľne prejavuje na rastúcom záujme detí o čítanie. Rezort kultúry má však ďaleko širší potenciál, ktorý je možné pri budovaní kultúry čítania funkčne rozvíjať. Výskum v oblasti psychologických a pedagogických vied poukazuje tiež na to, že v rámci školskej praxe pri rozvoji čitateľskej gramotnosti je dôležité budovať u žiakov a študentov stratégie čítania, ktoré súvisia s prepájaním rôznorodých informácií a kontextov. (príloha 4)⁶

2. Prečo hovoriť o kríze čítania

Približne od 90. rokov zaznamenávame v Európe výrazný pokles čitateľských kompetencií medzi detskou, ale i dospelou populáciou a dokonca aj nárast analfabetizmu. Táto kríza sa nezastavila a naďalej sa prehĺbuje (*Final Report EU High Level Experts on literacy 2012*). Na výrazný pokles v čítaní na Slovensku poukazujú výsledky testovania PISA a OECD: „Možno však konštatovať, že slovenskí žiaci v cykle PISA 2009 v oblasti čitateľskej gramotnosti opäť dosiahli celkový výkon, ktorý je štatisticky významne nižší ako priemer krajín OECD.“ (PISA 2009 Slovensko, Národná správa, Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania)⁷. Na hlavnom meraní štúdie PISA 2015, ktoré sa na Slovensku uskutočnilo 20. – 30. apríla 2015, sa zúčastnilo 292 škôl z celkového počtu 2 831 škôl, čo je 10,31 % (ZŠ, 4- a 8-ročné gymnáziá, SOŠ), 6 350 15-ročných žiakov z celkového počtu 58 272, čo je 10,89 % 15-ročných žiakov. Podľa informácií z Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pokles výkonov žiakov bol síce medzi cyklami 2012 a 2015 menší než medzi cyklami 2009 a 2012, slovenskí žiaci však, podobne ako v predchádzajúcom cykle, dosahujú vo všetkých sledovaných oblastiach štatisticky významne nižšie skóre, ako je priemer krajín OECD.

Podobné alarmujúce výsledky zaznamenávajú aj v iných tzv. rozvinutých krajinách mimo Európy – napríklad v USA, Japonsku či v Kanade (príloha tabuľka – Národná správa PISA 2009). Tieto výsledky nie sú varovné len z hľadiska úrovne kultúry a vzdelávania. Len v európskych krajinách boli za ostatné dekády zmenené a nastavené sociálno-ekonomické trendy v spoločnosti tak, že práve schopnosť čítať s porozumením, ale aj schopnosť kultivovane sa písomne vyjadrovať hrá kľúčovú úlohu v tom, nakoľko úspešne sa človek

⁵ Pavol Rankov, Peter Valček: Čítanie 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, Judita Kopáčiková, Ludmila Hrdináková, Anna Gašparoviová : Mládež a čítanie. Výskum čítania mládeže v SR, 2011, Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012; Promoting Reading in the Digital Environment. Report of the working group of EU member states experts. Apríl 2016.

⁶ Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012; Promoting Reading in the Digital Environment. Report of the working group of EU member states experts. Apríl 2016.

⁷ O PISA testoch viď: https://www.iuventa.sk/files/documents/7_vyskummladeze/vyskum/davm_034/n%C3%A1rodn%C3%A1_spr%C3%A1va_pisa_2009.pdf

uplatní v spoločnosti. V minulom storočí ľudia s nižšou úrovňou čitateľských kompetencií mohli nájsť svoje miesto v nižšie kvalifikovaných zamestnaniach, pri manuálnej práci. Tieto možnosti sa však v súčasnosti postupne vytrácajú. V rokoch 2010 – 2020 sa podľa prognóz v krajinách EÚ očakáva pokles nižšie kvalifikovaných miest o 30 %. To znamená pokles približne o 16 miliónov pracovných miest len v rámci krajín EÚ. Tieto zmeny sú výsledkom spoločenskej transformácie na tzv. vedomostnú spoločnosť. Aj na nižšie kvalifikovaných miestach sa vyžaduje dostatočná úroveň čitateľských kompetencií rovnako ako schopnosť vyjadrovať sa ústnou aj písomnou formou⁸.

VI. Úrovně, na ktorých sa rozpracovávajú stratégie podpory čítania

1. Podpora čítania z hľadiska dokumentov UNESCO, Komisie Európskej únie pre kultúru a vzdelávanie a medzinárodných organizácií

V roku 2016 sa Medzinárodná únia pre detskú knihu (IBBY), ktorá pracuje pod patronátom UNESCO zamerala na implementáciu dokumentu *Práva dieťaťa na čítanie* (Children's rights to read, 2012), ktorý vychádza z *Dohovoru o právach dieťaťa* (prijatý v UNESCO v roku 1989). Už v *Dohovore* je zakotvená podpora produkcie a rozširovania kníh. V *Právach dieťaťa na čítanie* sa uvádza, že každé dieťa má právo na kvalitnú knihu a na podmienky, ktoré mu umožnia rozširovať vzťah k čítaniu⁹. V roku 2016 sa v Bruseli vytvorila Otvorená komisia expertov EÚ, ktorej cieľom bolo okrem iného zmapovať aj situáciu v oblasti čítania, ale najmä kultúrnej politiky zameranej na podporu čítania uplatňovanej v jednotlivých krajinách EÚ. Skupina pracovala v rámci *Otvorenej metódy koordinácie* (Open Method Coordination – OMC) programu *Propagácia čítania v digitálnom prostredí za účelom stimulovania prístupu a podnecovania rozvoja príjemcov* (Promoting reading in the Digital Environment). Aktívne v nej pracovalo aj Slovensko a zúčastnilo sa na spracovaní výstupov komisie. Z výsledného materiálu vyplynulo, že aj na Slovensku je potrebné vypracovať cieleňú koncepciu podpory čítania (v iných krajinách už existuje). Dokument nadväzuje na predchádzajúci dokument Komisie EÚ pre kultúru a vzdelávanie *Záverečná správa EÚ expertov na gramotnosť* (Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012), ktorý bol prvou analýzou stavu čítania vo vzdelávacom i kultúrnom rámci, a to z hľadiska všetkých vekových skupín (vrátane dospeléj populácie). Spomínaný dokument zdôraznil, že rezorty kultúry majú v podpore čítania osobité a nezastupiteľné miesto a je nutné, aby sa v jednotlivých krajinách EÚ vypracovali cieleňé, strategické koncepcie, ktoré by zmenili prehlbujúcu sa krízovú situáciu v čítaní v Európe. Na pôsobenie nárastu alebo poklesu kvalitatívnej úrovne čítania medzi populáciou upozorňujú aj štúdie expertných skupín pracujúcich či už vo vedeckom prostredí, alebo v prostredí medzinárodných organizácií (napr. výstupy IFLA, IBBY inštitútu Bratislava). Ministerstvo školstva spracovalo pre oblasť výchovy a vzdelávania Národnú stratégiu na podporu čítania v rezorte školstva (príloha 4).

2. Národná úroveň podpory kultivovaného čítania v kontexte ku krajinám EÚ

Na rozdiel od viacerých krajín západnej Európy, ale aj ďalších krajín mimo EÚ **nemá Slovenská republika za oblasť kultúry vypracovaný účinný systém podpory čítania.**

⁸ Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012

⁹ V dohovore o právach dieťaťa dávame do pozornosti Všeobecný komentár Výboru OSN pre práva dieťaťa č. 17 o práve dieťaťa na oddych, voľný čas, hru, rekreačné aktivity, kultúru a umenie prijatý 17. apríla 2013.

Pripomenúť treba, že vo viacerých európskych krajinách bol už takýto systém vypracovaný, dokonca vypracovaný už pre dieťa od útleho veku (napríklad v Taliansku, Belgicku, Nemecku, škandinávskych krajinách).

Skúsenosti aj zo zahraničia jednoznačne potvrdzujú, že budovanie kultúry čítania je celospoločenskou záležitosťou. Nestačí však ľudí stimulovať individuálne, rovnako sa situácia nezlepší, pokiaľ sa budeme cielene zameriavať len na určité profesijné skupiny (napríklad učiteľov). Práve prostredie kultúry je vhodnou platformou, na ktorej sa dajú vytvárať podmienky na to, aby sa na nej stretávali viacerí dôležití aktéri, ktorí sa môžu do rozvíjania kultúry čítania aktívne a efektívne zapojiť.

Účinný strategický systém si vyžaduje národnú úroveň, aby sa mohli nastaviť rovnomerné parametre pre dvíhanie úrovne kultúry čítania. Na regionálnej a lokálnej úrovni sa u nás povedomie i kvalita kultúry čítania totiž značne líši. Sú regióny, v ktorých je záujem o čítanie a o podporu čítania vyšší (napríklad Prešov, Košice, Piešťany). Naopak sú oblasti, v ktorých je záujem slabší (napr. Banská Bystrica a, paradoxne, komplikovanou oblasťou je aj Bratislava). Potvrdzujú to skúsenosti a aj jednoduchý monitoring, ktorý sa pravidelne uskutočňuje v rámci podujatí zameraných na podporu čítania (napr. Dni detskej knihy, Veľká čitateľská olympiáda)¹⁰.

V minulosti sa dával dôraz na výchovu ku knihe, práca s knihou bola súčasťou každodenného života doma, v škole, ale aj vo voľnom čase. Nastavenie rôznych mechanizmov v spoločnosti od 90. rokov však prinieslo závažné zmeny životného štýlu ľudí a zasiahlo aj do ich hodnotového rámca. Nedá sa preto spoliehať na samovoľné vyriešenie situácie. Je potrebné tieto zmeny a posuny reflektovať a odpovedať na ne, aby sa posilnili mechanizmy, ktoré podporujú kultúru čítania.

Čitateľské kompetencie vo všeobecnosti neovplyvňujú len naše osobné ciele, ale sú rozhodujúcim predpokladom na to, aby sme mohli bezproblémovo rozvíjať svoje schopnosti, zručnosti a vedomosti vo všetkých oblastiach nášho života. Celoživotné vzdelávanie funguje v priamej závislosti od dobrých čitateľských kompetencií. Len ten, kto rozvíja svoje čitateľské kompetencie, môže sa plnohodnotne zúčastňovať na celospoločenskom živote. V členských štátoch EÚ sa úroveň čitateľských kompetencií hodnotí nasledovne:

- a) **Základná úroveň** – schopnosť čítať a písať na takej úrovni, že jedinec má dostatočné sebavedomie používať tieto zručnosti a zároveň má aj dostatok motivácie na to, aby sa ďalej vzdelával.
- b) **Funkčná gramotnosť** – schopnosť jedinca čítať a písať texty rozličných foriem a žánrov na takej úrovni, ktorá mu umožňuje plniť svoje úlohy doma, v škole a práci. Mal by vedieť tvorivo pracovať s informáciami. Táto úroveň mu tiež dáva dostatočné predpoklady na to, aby sa mohol ďalej vzdelávať.
- c) **Viacnásobná gramotnosť** – schopnosť tvorivo čítať a písať na úrovni, ktorá človeku umožňuje reflektovať texty rozličných foriem a žánrov, interpretovať ich, kriticky ich posúdiť a podľa potreby ďalej aplikovať aj prostredníctvom vlastných textov alebo iného tvorivého spracovania. Je to tiež schopnosť vedieť sa rýchlo preorientovať z jedného typu textu na iný pri čítaní i pri tvorbe textu (v rezorte školstva sa „čitateľská gramotnosť“ vysvetľuje z hľadiska tzv. celoživotného vzdelávacieho procesu, príloha 4).

V rámci krátkodobých a strednodobých prognóz týkajúcich sa zamestnanosti v krajinách EÚ (od roku 2020) sa upozorňuje na zvýšenie kvalitatívnych požiadaviek na dosiahnutú úroveň vzdelania a kompetencií jedinca potrebných na to, aby mohol získať zamestnanie. Napríklad v niektorých materiáloch EÚ komisia pre kultúru a vzdelávanie

¹⁰ Výsledky sa získavajú z vyhodnocovaní súťaže Veľká čitateľská olympiáda a na základe lineárneho vyhodnocovania podujatí konaných v rámci Dní detskej knihy

uvádza, že uchádzač o zamestnanie na základnej úrovni čitateľských kompetencií (napríklad vodič električky) bude potrebovať dosiahnuť minimálne úroveň funkčnej gramotnosti¹¹.

3. Ekonomické zretele úrovne kultúry čítania

Čítanie nie je iba jednou z mnohých kultúrnych činností, ale je to kultúrna činnosť, ktorá podmieňuje všetky ostatné. Úsilie o budovanie čitateľských návykov a o zvyšovanie záujmu o čítanie je konkrétnym **nástrojom ekonomického rastu krajiny**. Pokles záujmu o čítanie a nedostatočné čitateľské zručnosti u zvyšujúcej sa časti populácie výrazne vplyvajú na ekonomický a demokratický rozvoj spoločnosti a ovplyvňujú aj celkový stav zamestnanosti. Ekonomické hľadisko je teda v priamej úmere s kultúrnym a psychosociálnym významom čítania s porozumením. Písaný text a osvojovanie si čítania, ktoré má nezastupiteľné miesto pri emocionálnom a intelektuálnom vývoji dieťaťa, má rovnako nezastupiteľné miesto v jeho celospoločenskom uplatnení.

Výskumy v rámci členských krajín EÚ ukazujú vzťah medzi úrovňou čitateľských kompetencií obyvateľstva a ekonomickým rastom. Napríklad, **zlepšenie čitateľských kompetencií u 15-ročných detí o 85 % by v členských krajinách EÚ mohlo znamenať dosiahnutie zvýšenia hrubého domáceho produktu o 21 triliónov EUR počas života populácie narodenej v roku 2010**. Ak by sa vo všetkých členských krajinách EÚ dosiahla napríklad taká úroveň čitateľských kompetencií, ako v súčasnosti dosahuje Fínsko, nárast hrubého domáceho produktu sa dá predpokladať až o 87 triliónov EUR. Aj keď sú tieto prognózy len orientačné, poukazujú na to, že čítanie má závažný spoločenský dosah. A to aj z ekonomického hľadiska¹².

VII. Vplyv čítania na rozvoj jedinca

Ak nemá čítanie vplyv na náš život, konanie a myslenie, vtedy je škoda čítať.

A. P. Čechov

Je vedecky dokázané, že vzťah ku knihe sa u dieťaťa formuje už v ranom veku. Takisto je dokázané, že väčšina tých detí, ktorých rodičia doma knihy nečítajú, nemajú dostatočne vypestovaný svoj vzťah k čítaniu. Pozitívnu správou však je, že aj v tých prípadoch, keď rodina zanedbá čitateľské návyky dieťaťa, môžu ešte stále čitateľské návyky dieťaťa zachrániť knižnice a školy, ktoré v súčasnosti hľadajú vhodné spôsoby, ako hravou formou zaujať dieťa tak, aby v čítaní kníh objavilo veľké dobrodružstvo, ktorému sa odovzdá na celý život.

Knihy dnes majú totiž silných konkurentov v počítačových hrách, v internete, v multimediálnom a virtuálnom priestore, v pasívnom pozeraní televízie, ktoré v deťoch postupne zabíjajú ich kreativitu a nepodporujú ich vlastnú predstavivosť. Takto sa deti naučia len pasívne prijímať cudziu predstavivosť, ktorú do počítačových hier a filmov vložili ich tvorcovia, a zďaleka na ne nemusia pôsobiť len výchovne a kladne. Knihy prinášajú do detskej duše kladné vzory, médiá často tie opačné. Žijeme v 21. storočí, v informačnom veku, v ktorom sa bez informačných technológií nedokážeme zaobiť už ani v bežnom živote. Knihy a ich príbehy, rovnako ako umenie a svetové kultúrne dedičstvo, však musia ostať súčasťou formovania osobnosti detí, aby im nielen skrášlili detstvo, ale tiež pomáhali pri získavaní vzdelania, estetického cítenia, vzorov správania a všeobecného rozhľadu (časopis Knižnica, roč. 11, č. 9, 2010, článok Ing. Silvia Stasselová: Piaty ročník mediálne najúspešnejšieho podujatia na podporu čítania na Slovensku).

¹¹ Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012

¹² tamtiež

1. Psychosociálny vplyv

Vo vedomostnej spoločnosti sa čítanie spája s aktívnym zapojením sa do života. Vedieť čítať, to dnes nestačí. Ak sa má jedinec zapojiť do života komunity a plniť si svoje „životné úlohy“, potrebuje dosiahnuť dostatočnú úroveň čítania s porozumením. To znamená schopnosť orientovať sa v rôznych štýloch, žánroch a formách textov. Každý z nich reprezentuje inú životnú oblasť. V tom sa naplňa kultúrna a psychosociálna funkcia čítania. Rôznorodé žánre, typy a formy textov pomáhajú človeku k rozvíjaniu hlbšieho vzťahu s realitou, ktorú jednotlivé texty zastupujú alebo ku ktorej odkazujú. Kultivované čítanie (*deep reading*) napomáha ľuďom k tomu, aby vnímali vnútorné spojenie so sebou, s inými ľuďmi, so životnou realitou a dokázali sa integrovať do spoločnosti.

Práve z tohto hľadiska možno dôsledky krízy čítania považovať za mimoriadne alarmujúce. Skúsenosti odborníkov z praxe zo Slovenska i zo zahraničia poukazujú na to, že pestovanie kultivovaného čítania pozitívne vplyva na psychosociálny stav jedincov. Nemenej dôležitým zistením je, že za posledné roky značne stúpa detská a dospelá populácia s tzv. špeciálnymi potrebami¹³. Myslíme tým nielen na ľudí so zdravotným postihnutím, ale najmä na emocionálne senzitívnych a rozkolísaných ľudí. Pestovanie kultivovaného čítania je jedna z najvýznamnejších foriem, pomocou ktorej možno pozitívne ovplyvniť tento stav. Sú to pritom práve tie skupiny ľudí, pre ktorých je čítanie často komplikovanejšou životnou disciplínou.

2. Kultúrno-vzdelanostný vplyv

Čítaním sa otvára horizont dieťaťa, získava informácie o ľuďoch, krajinách, dejinách, pomocou nových vedomostí si formuje vlastné názory a dokáže ich obhajovať. Stáva sa platným členom spoločnosti. Podstatou kultivovaného čítania však nie je len získať informácie, prípadne rozmýšľať o témach. Čítanie umožňuje človeku rozširovať skúsenostnú a zážitkovú bázu, ktorá sa obohacuje aj prostredníctvom umeleckého a symbolického jazyka. Tým sa jedinec významne pripravuje na zvládanie životných situácií. Osobitné miesto v kultúre má domáca literatúra. Čítanie domácej literatúry pestuje vzťah detí ku kultivovanému jazyku, pomáha im kultivovane a presne sa vyjadrovať a rozvíja vnímanie a používanie symbolických významov jazyka. Veľký význam má pre nich aj spojenie s domácou komunitou, s jej tradíciou, mentalitou, vnímaním a hodnotami. Je to totiž dôležitá podmienka pre budovanie harmonicky vyváženej osobnosti, ktorá sa dokáže zapojiť do diania vo svojej komunite, no rovnako je schopná so zdravým sebavedomím pôsobiť i v širšom kultúrnom horizonte.

VIII. Aktuálny stav v oblasti podpory čítania a čitateľských aktivít na Slovensku v rámci rezortu kultúry

1. Disproporcie v nastavených trendoch

Postupná transformácia vzdelávania ešte v minulom storočí znamenala vo všetkých krajinách Európy, aj u nás, odklon od klasického humanistického modelu k novým otvorenejším formám a modelom. Bol to významný zásah nielen do vzdelávania, ale aj do kultúry. Vo vzdelávaní sa vytvoril priestor na experimentovanie. Podobne aj v nastavovaní rôznych kultúrnych modelov. Spoločnosť sa však zamerala na trend modernizácie bez toho, aby sa vyvažovali negatívne faktory zmien a aby sa dostatočne hodnotili dôsledky nastavených trendov. Aj vplyv trhových mechanizmov na oblasť kultúry a vzdelávania

¹³ http://ksp.pf.unipo.sk/data/fckeditor/zborniky/2015_PT_HREBENAROVA_ZBORNIK.pdf

priniesol viacero negatívnych zmien aj preto, že zasiahol do sféry hodnôt, sociálnych vzťahov a stále výraznejšie ovplyvňuje kultúru života jedincov i spoločnosti. Súčasná kríza čítania s tým súvisí. Dokazujú to skúsenosti aj z európskych krajín, v ktorých sa pestovaniu kultúry čítania venuje veľký priestor. Napriek tomu sa aj u nich prejavujú vážne poklesy úrovne čitateľských kompetencií. Pri hlbšej analýze stavu sa napríklad zisťuje, že pokles úrovne čítania pochádza práve z nevyváženého vplyvu digitálneho prostredia (napríklad vo Švédsku). Podpora digitálnej gramotnosti je, samozrejme, aj vzhľadom na podmienky súčasného fungovania spoločnosti dôležitá. Ale ani u nás, ani v Európe sa takmer vôbec neuvažuje o vyvažovaní negatívneho vplyvu digitálneho prostredia na populáciu. Viaceré výskumy¹⁴ pritom ukazujú, že intenzívne využívanie digitálneho prostredia či už vo výučbe, alebo v bežnom živote má na populáciu nežiaduci vplyv. Najmä na deti. Strácajú schopnosť samostatne myslieť, stávajú sa závislé od pomoci učiteľov alebo iných dôležitých dospelých, spomaľuje sa ich intelektuálny rast, sociálny a emocionálny vývoj. Majú tendencie uvažovať skôr schematicky než tvorivo. Vo výskumoch sa tiež poukazuje na to, že nezastupiteľné miesto pri formovaní osobnosti má práve čítanie tlačených kníh. Nemecký neuropsychiater Manfred Spitzer¹⁵, v súčasnosti riadi psychiatrickú kliniku v Ulme a Centrum pre výskum učenia a neurológie, varuje pred **závislosťou od počítačov a internetu**, ktorá sa začína prejavovať už aj u najmladších detí: „Mozog je našim najplastickejším, najflexibilnejším orgánom – dokáže sám seba formovať od kolísky až po hrob, len s ním musíme dobre zaobchádzať. Tomu, kto v ranom detstve trávi priveľa času pri audiovizuálnych médiách, už vstupenka k formovaniu mozgu, **teda normálny vývoj reči, prepadla**. Už len z časového hľadiska sú digitálne médiá najdôležitejším negatívne pôsobiacim faktorom. K tomu sa pridávajú následné prejavy od nedostatočného učenia sa u malých detí, cez nedostatok sociálnych kontaktov a šťastných zážitkov v detstve, až po chýbajúcu sebakontrolu v dospelosti“. Profesor Spitzer, ktorý skúma okrem iného aj účinky elektronických médií na vývoj mozgu, učenie sa, zdravie a spoločnosť, odporúča, aby sa deťom a žiakom obmedzilo ich dávkovanie, pretože je to podľa neho „jediné opatrenie, ktoré má preukázateľne pozitívny efekt“.

2. Trendy nastavené vzhľadom na rôzne vekové skupiny

Budovanie čitateľských zručností, ktoré sú dôležité pre kultivované čítanie sa začína už v ranom veku. Výskumy ukazujú¹⁶, že už vek šesť mesiacov je dôležitým obdobím, keď je potrebné začať cielene pracovať s budovaním vzťahu detí ku knihe. V príprave najmenších detí na čítanie máme na Slovensku veľké rezervy. Skúsenosti z iných krajín (napr. Taliansko, Holandsko, škandinávské krajiny, Litva) ukazujú, že je dôležité cielene pracovať s rodičmi už pred narodením dieťaťa (Taliansko), a to dokonca priamou formou konzultácií a vzdelávacou činnosťou. Balíčky „prvých kníh“ pre dieťa síce udržiavajú povedomie dôležitosti čítania (u nás väčšinou nie sú ani tie), no nie sú dostatočnou pomocou pre rodičov. Účinná sa totiž ukázala najmä cielená metodická pomoc (Taliansko, Japonsko). Na Slovensku doposiaľ nebola vytvorená žiadna stratégia pomoci rodinám na podporu čítania v ranom detstve. Prvý kontakt detí s knihou posilňujú knižnice. Za posledných 15 rokov stále viac knižníc totiž nadobúda charakter tzv. komunitných centier. Tento trend je pozitívny z hľadiska budovania vzťahu rodín ku knižnici ako kultúrnej inštitúcii, ale je nedostačujúci pre cielenú metodickú pomoc rodinám. Bez nej nebude možné riešiť krízový stav v oblasti kultivovaného čítania.

¹⁴ Spitzer, M. (2012): Digitale Demenz. Wie wir uns und unsere Kinder um den Verstand bringen. München. Droemer Verlag

¹⁵ tamtiež

¹⁶ <http://onecapehealthnews.com/reading-is-good-for-the-brain-even-for-babies/#2>

Knižnice sa cielenejšie pri stimulovaní vzťahu k čítaniu zameriavajú na deti mladšieho školského veku (napr. prostredníctvom podujatí, ako je víťanie prváčikov v knižnici, Noc s Andersenom, rôzne formy atraktívnych podujatí zameraných na propagáciu kníh). Je to prirodzene dané tým, že dieťa v tomto veku samo začína čítať. V tomto období sa najintenzívnejšie rozvíja aj spolupráca knižníc so školami. Skúsenosti z prieskumov však naznačujú, že napriek všetkému úsiliu sa nedarí zvrátiť krízový stav v čítaní už u začínajúcich čitateľov. Je pravdepodobné, že je to aj rezervami v príprave, vo vývine detí v ranom, teda skoršom období detstva. Pri dnešnom náročnom životnom štýle sa ľahko stáva, že deťom chýba dostatočná stimulácia vnímania, podporovanie zdravého emocionálneho vývoja. V mnohých rodinách je málo priestoru na hlboké spoločné zážitky, na intenzívne strávený spoločný čas, na intenzívne počúvanie a rozhovory. Dôsledky tohto nezdravého trendu sú preukázateľné v neskoršom veku detí. Napríklad prieskumy ukázali, že mnohé jedenásťročné deti majú veľký problém určiť, akú emóciu prežíval hrdina v príbehu, hoci ide o ľahko čitateľné, prvoplánové situácie. Je pochopiteľné, že takéto deti sa potom oveľa ťažšie orientujú v texte, nemajú ani veľký záujem o čítanie a porozumenie a tvorivá práca s textom im nutne musí robiť problémy. Je potrebné vytvoriť stratégie, ako nastaviť nové trendy, ktoré by posilnili osvetu rodín. Budovať vo verejnosti povedomie tým smerom, aby sa rozvoj kultivovaného čítania vnímal ako dôležitá súčasť kultúry v rodine, bol súčasťou rodinného života nielen ako nutná vzdelávacia úloha.

Výrazný pokles v čítaní zaznamenávame u nás i v iných krajinách EÚ práve u detí staršieho školského veku a mládeže. V rezorte kultúry doposiaľ nebola vytvorená účinná metodika, ktorá by riešila súčasný stav v oblasti kultúry čítania a pomáhala stimulovať a nastaviť aj z dlhodobého hľadiska nové pozitívne trendy. Takisto nie sú vytvorené dostatočne účinné formy, ktoré by pomáhali pri riešení súčasnej situácie. (Rezort školstva metodickéj oblasti venoval pozornosť, príloha 4).

Je pochopiteľné, že ak si jedinci v detstve neosvoja potrebné mechanizmy pre intenzívne vnímanie čítaného textu, v tomto veku strácajú motiváciu čítať. Navyše, nezdravým trendom v našej súčasnej kultúre je práve to, že väčšia pozornosť sa sústreďuje na to, aké texty deti bavia, než na to, ako hľadať prítiažlivý a primeraný spôsob, aby sa naučili vnímať a rozumieť textom rôzneho charakteru a druhu. Prispiievajú k tomu médiá. Podporujú to aj princípy a nastavenia trhového mechanizmu, ktoré zásadne ovplyvňujú produkciu kníh, a to značne nezdravým smerom. Aj kultúrne inštitúcie (vrátane knižníc a divadiel) sú nastavené týmto smerom. Pokladá sa to totiž za jednu z hlavných možností, ako sa deťom priblížiť. Ak je kniha v kultúrnom priestore vnímaná a presadzovaná ako komerčný artikel, znižuje sa hodnota dôležitých kultúrnych inštitúcií na úroveň propagátorov produktov. Znižujú sa možnosti podieľať sa na formovaní hodnôt kultúrneho priestoru. Navyše, komerčne ladená knižná produkcia sa vyznačuje schematickým písaním. Kultivované čítanie sa však rozvíja práve kontaktom s rozličnými žánrami a typmi textov z obsahovej, formálnej stránky ale aj úrovňou zložitosti. Čím viac sa dieťa stretáva s rozmanitou škálou kníh, tým má lepšie predpoklady preniknúť do podstaty textu, a to rovnocenne do textu umeleckého (napríklad rozprávky, povesti, realistické typy próz, či žánre poézie), vecného (encyklopédie, odborné knihy) aj publicistického.

Kríza čítania významne zasahuje aj dospelú populáciu na Slovensku. A práve dospelí sú tí, ktorí nesú a posúvajú trendy v kultúre čítania ďalej. Výrazne sa to prejavuje aj pri formovaní čitateľského vkusu detí. Rodič, ba ani učiteľ a niekedy ani knihovník nie sú schopní vstúpiť účinne do procesu pri ovplyvňovaní výberu kníh. Nevedia deťom pomôcť vybrať knihu, ani ich stimulovať k vzťahu ku kvalitným knihám. Aj preto, že v záľahu ročne vydávanej knižnej produkcie je náročné sa zorientovať. Poukazuje to na nevyvážený diskusný verejný priestor. Na potrebu metodickéj podpory. Na potrebu vytvárania nových účinných foriem, ako medzi dospelou populáciou zvyšovať kultúru čítania a jej povedomie.

3. Trendy vzhľadom na domácu kultúru čítania

Slovensko, podobne ako iné krajiny sveta, sa vyrovnáva s globalizačným trendom, ktorý sa prejavuje aj na knižnom trhu. Medzinárodné výskumy¹⁷ z posledných rokov poukazujú na to, že globálne orientovaná väčšinová produkcia nedostatočne uspokojuje emocionálne a duchovné potreby detí. Sú totiž zákonite podmienené špecifickými črtami ich vlastnej kultúrnej mentality, identity a osobitosťami prežívania ich komunity. (Na tento faktor poukazovala aj veľká väčšina odborníkov na svetovom kongrese detskej knižnej kultúry v Aucklande, ktorý organizovala Medzinárodná únia pre detskú knihu – IBBY).¹⁸ Vo výskumoch sa poukazuje aj na to, aký dôležitý význam pre zdravý vývoj osobnosti súčasných detí má posilňovanie kolektívnej identity, vytváranie vzťahu ku kolektívnej pamäti. Poukazuje sa na to, že človek s dobre vyvinutým vzťahom k domovskému, svojskému má lepšie predpoklady rozvinúť sa v emocionálnej a sociálnej gramotnosti. Jeho tolerancia voči iným kultúram a inakosti nemá potom povrchný základ. Vie sa totiž ďaleko hlbšie vnútorne spojiť s tým hlboko ľudským. V mnohých krajinách sa aj z tohto dôvodu začína návrat k tradičným hodnotám. V propagácii čítania sa využívajú metódy starého ľudového rozprávačstva. Pritom sa dbá na to, aby sa neporušene sprostredkoval tradičný príbeh, ktorý symbolicky odkazuje na skúsenosť domáceho kolektívu, rozvíja dieťa spôsobom blízkym jeho mentalite a spája ho so základnými hodnotami domáceho spoločenstva.

IX. Prehľad o súčasnom systéme podpory čítania v rámci rezortu kultúry¹⁹

1. Účasť rezortu kultúry na podpore čítania

Spočiatku sa za riešenie „krízy čítania“ kládla hlavná miera zodpovednosti na rezort školstva a takéto názory a očakávania sú ešte aj dnes súčasťou verejnej mienky. Medzi odborníkmi na Slovensku sa za ostatných 20 rokov v rámci diskusií stále viac poukazuje na to, že nárast problémov je taký expanzívny a hlboký, že riešenie presahuje možnosti i kompetencie pôsobenia škôl. V rezorte školstva je totiž ďaleko menší priestor na pestovanie čítania a na využívanie jeho pozitívneho psychosociálneho pôsobenia, ťažiskom je predovšetkým vzdelávanie. Diskusie stále viac upozorňujú na to, že v procese podpory čítania a dosiahnutia zlepšenia nepriaznivého stavu v oblasti rozvíjania čitateľských kompetencií treba zapojiť subjekty z viacerých oblastí kultúrno-spoločenského pôsobenia. V posledných rokoch sa kritický stav vývoja v tejto oblasti stal preto aj u nás aktuálnym a nevyhnutným predmetom záujmu mnohých kultúrnych inštitúcií a nezávislých občianskych združení. Napriek tomuto úsiliu prieskumy čítania naďalej poukazujú na to, že kríza nielen pretrváva, ale má aj postupujúce tendencie. V oblasti kultúry sa posilnenie čítania riešilo na národnej úrovni posilňovaním prirodzeného vzťahu k literatúre; dotáciou literatúry a podporou projektov tých subjektov, ktoré sa danej oblasti venovali (knižnice, občianske združenia). Rezort kultúry má starostlivosť o literatúru priamo vo svojej kompetencii, preto podmienky dostupnosti pre žiadateľov zlepšoval a oblasť čítania patrila k jeho prioritám. Nebol však vytvorený koncept, ktorý by na národnej úrovni nastavil dlhodobu pozitívnu smerovanie a vytvoril kontinuitu. Žiada sa preto hľadať princípy a mechanizmy, ktoré by pomohli krízovú situáciu v kultúre čítania riešiť. Oprieť sa môžeme aj o osvedčené piliere:

¹⁷ Vráblová Timotea: Život alebo počítačová animácia? (35. medzinárodný kongres IBBY v novozélandskom Aucklande. In: BIBIANA, Revue o umení pre deti a mládež. XXIV. roč. č. 1, 2017, s. 1 – 9.

¹⁸ tamtiež

¹⁹ Prehľad o súčasnom systéme podpory čítania v rámci rezortu Ministerstva školstva, vedy výskumu a športu SR obsahuje príloha 4

napríklad už fungujúce kultúrne a vzdelávacie inštitúcie, dlhodobé kultúrne a vzdelávacie iniciatívy.

2. Čítanie by sme mali chápať ako dôležitú súčasť kultúry

V jednotlivých členských krajinách EÚ sa už dávnejšie presadzujú stratégie a programy na propagáciu čítania podporované a riadené práve z rezortu kultúry (napr. Slovinsko, Belgicko, Holandsko, Nemecko – príloha 1). V kontexte kultúry možno totiž účinnejšie oslovovať nielen detskú populáciu a mládež, ale aj dospelú komunitu (napríklad rodičov). Práve dospelá komunita je strategicky významný článok pri tvorbe čitateľsky stimulatívneho prostredia. Oblasť kultúry ponúka aj možnosti presnejšie a cielenejšie pracovať s novovytvárajúcimi potrebami či už medzi detskou, alebo dospelou populáciou. Navyše kultúrny priestor vytvára podmienky na spájanie komunity a jednotlivých oblastí jej života, a preto prirodzene poskytuje viac možností na rozvíjanie kultivovaného čítania, stimulovanie jeho funkcie, spájanie vnútorného sveta jednotlivca s reálnym svetom a so spoločnosťou, ktorého je súčasťou. V kultúrnom kontexte sa totiž kniha oveľa viditeľnejšie stáva kľúčom k priestoru, v ktorom deti a dospelí nachádzajú sami seba. Spoznávajú oblasti svojich záujmov, riešia rébusy a intelektuálne hry, spoznávajú svoje emócie, vôľové vlastnosti, tvorivosť, vzťahovosť a všetko to, čo robí ľudí jedinečnými, vzácnymi a inšpiratívnymi.

V oblasti rozvoja kultivovaného čítania a pestovania kultúry čítania je teda rezort kultúry významnou platformou spolu s organizáciami pôsobiace tak v tomto rezorte, ako i v územnej samospráve. Na tejto úrovni sa uskutočňuje aj spolupráca škôl s kultúrnymi inštitúciami a organizáciami. Dôležitým partnerom pre budovanie kultúry čítania by v budúcnosti mohli byť ešte vo väčšej miere základné umelecké školy (ZUŠ). Umelecká výchova na ZUŠ sa môže totiž prepájať aj s aktivitami na formovanie kultúry čítania (príkladom toho je spolupráca so ZUŠ na niektorých Dňoch detskej knihy, v rámci festivalu Knižné hody, Prešov číta rád a pod.) Za dôležité považujeme aktivity s knižnicami, literárnymi klubmi, čitateľskými dielnami za účasti mnohých občianskych združení a pod. Za ostatné roky sa v tejto oblasti etablovalo aj niekoľko občianskych združení, ktoré sa takejto činnosti venujú programovo (napríklad OZ KnihoBrána, OZ Fanfáry, nezisková organizácia Osmijanko, hnutie Orava). Takúto činnosť vyvíja aj Národné osvetové centrum, ktoré vyhlasuje celoštátne postupové súťaže v oblasti detskej dramatickej tvorivosti a umeleckého prednesu (napr. Hviezdoslavov Kubín, Literárny Zvolen, Hodžov novinový článok a ďalšie).

a) Štátna sféra pôsobenia

Oblasť literatúry vzhľadom na svoje špecifické postavenie, nemá vytvorenú širšiu inštitucionálnu základňu. Mnoho aktivít realizujú profesijné občianske združenia a súkromné subjekty vo voľnom konkurenčnom prostredí. Inštitucionálnu základňu reprezentuje Literárne informačné centrum (LIC) a BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti (BIBIANA), ako aj knižnice. LIC sa systematicky venuje podpore a prezentácii súčasnej slovenskej literatúry, najmä beletrie a mapovaniu literárneho života na Slovensku. Je koncepčným a dokumentačným pracoviskom pre oblasť pôvodnej literárnej tvorby v Slovenskej republike i slovenskej literárnej tvorby v zahraničí a profesionálne sa zaoberá aktuálnou situáciou v slovenskej literatúre. Svojou činnosťou prispieva k obohateniu literárneho života na Slovensku a k zvyšovaniu kvality recepcie slovenskej literatúry doma i v zahraničí. V prevažnej miere sa orientuje na literatúru pre vyššie vekové kategórie mládeže a dospelých. V užšom rámci sa venuje aj oblasti literatúry pre deti a mládež, najmä v prepojení na vydávanie časopisu *Slniečko* a podujatia spojenými s ním, napríklad sústredenou propagáciou počas Bibliotéky v programe *Deti sú naše knihy*. Na tomto podujatí sa prezentujú knižné novinky pre deti, organizujú sa čitateľské besedy, divadelné adaptácie a dramatizované

čítania, literárno-hudobné predstavenia, výtvarné dielne. Viaceré podujatia sa organizujú v spoluúčasti a organizačne ich zabezpečujú iné inštitúcie či občianske združenia.

BIBIANA je kultúrna inštitúcia s celoslovenskou a medzinárodnou pôsobnosťou. Zameriava sa na rozvíjanie a šírenie umeleckej tvorby v bohatom spektre druhov a žánrov určenej všetkým vekovým kategóriám detí a mládeže. Vytvára vlastné programy zamerané na výchovu detí umením a k umeniu prostredníctvom organizovania akcií druhej a žánrovej pestrosti v rámci činnosti dramatického a hudobného umenia, literatúry pre deti, tvorivých dielní, umeleckých programov pre deti. Zabezpečuje a realizuje aktivity Slovenskej sekcie Medzinárodnej únie pre detskú knihu (SK IBBY), medzinárodnej mimovládnej organizácie UNESCO, uchováva, spracováva a sprístupňuje literatúru pre deti a mládež slovenských a zahraničných autorov, ako aj odbornú literatúru o umení vo svojej špeciálnej knižnici BIBIANA. Všetky akcie sa zameriavajú na didaktickú i kreatívnu výchovu detí a vznikajú za pomoci širokého okruhu profesionálnych spolupracovníkov. V oblasti práce s detským čitateľom sa zameriava aj na potenciálneho čitateľa, batolaťá, pre ktoré pripravuje v sprievode dospelých osoby rozličné programy. Revue BIBIANA sa ako jediné periodikum na Slovensku zaoberá umením pre deti a mládež, prináša štúdie, eseje, rozhovory, recenzie a polemiky. Má nezastupiteľné miesto pri príprave budúcich pedagógov, ako aj pri ďalšom vzdelávaní pedagógov alebo pracovníkov knižníc.

Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva kultúry dlhodobo realizujú podujatia v pestrej škále námetov pre rôzne vekové kategórie, týmto spôsobom tiež podporujú čitateľskú a literárnu gramotnosť²⁰ detí a podieľajú sa na rozvíjaní kultivovaného čítania (Národné osvetové centrum, Slovenská národná galéria).

Až do roku 2016 ministerstvo kultúry podporovalo tieto projekty prostredníctvom svojho dotačného systému. Podpora kvalitných projektov v literatúre sa zameriavala na hodnotné využitie voľného času pre všetky vrstvy obyvateľstva, predovšetkým projekty a programy, ktoré mali za cieľ priviesť čitateľa od útleho detstva ku kvalitnej literatúre, v ktorej by mali deti nachádzať výrazne pozitívne vzory. Podpora kvalitnej literatúry pre deti a mládež a detským časopisom venovalo ministerstvo zvýšenú pozornosť a finančné zdroje. Táto oblasť spolu s podporou aktivít zameraných na čítanie s porozumením, sprístupňovanie literatúry pre deti netradičnými formami patrila vždy k prioritám dotačného systému. S podporou sa podarilo etablovať niektoré dnes už celoslovenské podujatia, ktoré majú čítanie ako svoju ťažiskovú tému, pričom viaceré podujatia sa konajú počas celého roka. Ide najmä o podujatia Čítajme s Osmijankom – pridaj sa aj ty!, celoslovenský čitateľský projekt realizovaný prostredníctvom čitateľskej súťaže, ktorá v priebehu roka pripravuje viacero výstav a podujatí na podporu čítania. Celé Slovensko číta deťom, Dni detskej knihy, Zázračný oriešok, Vranovské knihodni, Jašíkove Kysuce, Čítajme pre najmenších, Tvorcovia kníh medzi deťmi, Stonožkové čítanie, Stretnúť knihu každý deň a ďalšie, ktoré pripravujú slovenské knižnice so zameraním na podporu čítania, rovnako ako aj besedy so známymi spisovateľmi. Túto úlohu po roku 2016 prevzal Fond na podporu umenia.

V oblasti čítania je významnou platformou spolupráca škôl s organizáciami pôsobiacimi tak v rezorte kultúry, ako i územnej samospráve, predovšetkým aktivity s knižnicami, literárnymi klubmi, čitateľskými dielnami za účasti občianskych združení. **Úzke prepojenie medzi knižnicou, školou a rodinou sa osvedčilo ako najlepšia cesta k získavaniu nových čitateľov a skvalitňovaniu samotného čítania u detí, formy aktívnej duševnej činnosti, ktorá rozvíja celkový osobnostný vývin dieťaťa.** Treba hľadať rôzne formy aj v prezentácii kníh pre deti, vzdelávať učiteľov a knihovníkov v tých metódach a formách čítania, ktoré vychádzajú z kultúrnej sféry: inovatívne formy práce s literárnymi

²⁰ Z. Kolláriková, B. Pupala (Eds.): Predškolská a elementárna pedagogika. Praha: Portál, 2001. Kapitola 11. Rozvoj počiatočnej literárnej gramotnosti. „Prívlaskom *literárna* chceme podčiarknuť tú zložku kultúrnej gramotnosti, ktorá je úzko spojená s literou písaného slova, s osvojovaním a všestranným rozvíjaním písanej reči, ako mimoriadne významného medzníka v procese akulturácie dieťaťa.“

textami pre deti, scénické hudobno-tanečno-slovné predstavenia na motívy kníh pre deti. „Čítanie má v živote dieťaťa nepochybne veľký význam. Dieťa sa pri knihe učí samostatnosti. Čítanie by nemalo byť len spôsobom získavania nových informácií. V našom živote môže fungovať ako vnútorné zrkadlo. Spisovateľ Daniel Hevier zvykne hovoriť, že kniha nás číta. Aktivizuje teda to, čo v nás je. Stačí, že prežijeme príbeh niekoho iného, a identifikujeme sa s ním. Pri knihe sme slobodní, takže sme v ňom aktívnejšie zúčastnení. Tým, že sa rozširuje naša pociťová škála, začíname viac vnímať“, potvrdzuje v jednom z rozhovorov Timotea Vráblová²¹.

b) Verejná sféra pôsobenia

Podľa štúdie EÚ komisie pre vzdelávanie a kultúru Act Now! strategické budovanie čitateľských spoločností vyžaduje prepojenie mnohých aktérov spoločnosti (učiteľov, knihovníkov, umelcov, vydavateľov, rodičov, ale aj sociálnych pracovníkov, aktivistov neziskovníkov, reprezentantov zdravotníckej starostlivosti, novinárov, politikov, podnikateľov a mnohých iných). Je to možno zdanlivo ideálny obraz, no ukazuje na obrovské možnosti, ktoré prináša spolupráca rôznych zložiek spoločnosti pri riešení krízy v čítaní. V tomto prípade je totiž spolupráca nevyhnutná, lebo dosiahnutie primeranej úrovne čitateľských kompetencií populácie zasahuje každú sféru života spoločnosti. V tomto procese významnú úlohu plnia knižnice. Sú totiž v istom zmysle „srdcom“ komunitného života. Poskytujú služby všetkým vekovým, záujmovým i profesijným skupinám.

Knižnice sú miestom, kde sa usporadúvajú kultúrne programy, verejné čítania, diskusie, súťaže pre deti, výstavy ilustrácií, čím sa prirodzeným spôsobom podporuje estetická výchova. Knižnice nie sú len priestory s knihami, knižnice dnes plnia v spojení s novými médiami dôležité miesto komunikácie. Práve knihovníci sú veľmi dôležitým článkom pri hľadaní nevťieravých foriem práce s knihou. Ich prirodzený citlivý prístup je často pilierom celoživotného vzťahu ku knihe. Napriek neúnavne pulzujúcemu spektru multimédií, vzdelanostný rozhlád nám dáva naďalej kniha. Knižnice si toto svoje poslanie uvedomujú a podpora čítania spolu so starostlivosťou o mladého čitateľa je každodennou prácou tvorivých knihovníkov. Motivujú, usmerňujú, vychovávajú, sprístupňujú techniku čítania a postupne posúvajú čitateľa ku kvalitnej náročnejšej literatúre. K činnosti knižníc bežne patria verejné čítania kníh, autogramiády, tvorivé dielne, literárne kvízy a výstavy ilustrácií slovenských výtvarníkov. Knižnice realizujú projekty, z ktorých mnohé sú už etablované, obľúbené a najmä majú mimoriadny význam pri rozvíjaní čitateľských zdatností malých čitateľov. K významným projektom, ktoré sa na podporu kultivovaného čítania organizujú v rámci knižníc, patrí Noc s Andersenom, Čitateľský maratón, súťaž Kráľ detských čitateľov, Dni detskej knihy a v rámci nich Veľká čitateľská olympiáda (projekt SK IBBY realizovaný v rámci knižníc zapojených do festivalu) a tiež odborný seminár o čítaní. Knižnice si organizujú v období prázdnin motivačný program pre deti i dospelých zameraný na budovanie povedomia knižnej kultúry (napr. Košice, Prešov, Piešťany, Bratislava, Trnava). Knižnica pre deti a mládež Košice už siedmy rok realizuje dvojdnový medzinárodný seminár pre detských knihovníkov SR, ale aj učiteľov. Motivačné aktivity s detským čitateľom, ktorý informuje o úspešných podujatiach a aktivitách na podporu čítania, s odbornou analýzou (zborník slúži ako metodický materiál pre knihovníkov).

Významný podiel na podpore rozvoja kultúry čítania má patriť mestským samosprávam a vyšším územným celkom (VÚC), ktoré voči kultúrnym inštitúciám a organizáciám vystupujú v úlohe partnera a podporovateľa. Záujem o podporu kultivovaného čítania však v jednotlivých regiónoch značne kolíše. Závisí to do značnej miery od aktivity a koncepcionality nastavenia aktivít kultúrnych subjektov, ktoré prispievajú k vytváraniu kultúry

²¹ Ľudia, fakty, udalosti: Rozhovor s Timoteou Vráblovou: <http://www.rtvs.sk/radio/archiv/1314/635255>; Rozhovory cez polnoc: <http://www.ta3.com/clanok/1079919/nova-era-rozpravok.html>,

čítania v regiónoch. Je to závislé najmä od koncepcií kultúrneho rozvoja zabezpečovaného samosprávami a VÚC, od miery ich podpory. Pestovanie kultúry čítania sa nie vždy dostatočne doceňuje. Do istej miery je to spôsobené aj tým, že mestá, obce a VÚC spravujú pomerne širokú škálu kultúrne zameraných neziskových subjektov, ktoré sú pre tvorbu miestnej a regionálnej kultúry významné.

c) Súkromná sféra pôsobenia

Významnými aktérmi zo súkromnej sféry pri podpore kultúry čítania sú vydavatelia. Koncepcne sa podpore čítania venuje Vydavateľstvo BUVIK. Stálo aj pri zrode projektu *Čítajme s Osmijankom!* Podporuje vznik profesionálnych divadelných dramatizácií, ktoré začínajúcim čitateľom približujú diela klasického rozprávkového fondu. Vydáva tiež voľne dostupné miniknižky a minibrožúrky, pomocou ktorých stimulujú u detí záujem o čítanie.

Vydavateľstvo TRIOPUBLISHING vytvorilo samostatnú edíciu *Analfabeta negramotná – čítajme s porozumením*, v ktorej vyšlo doteraz 15 titulov. Výber titulov je premyslený tak, aby edícia predstavovala deťom rozličné žánre krásnej literatúry. Súčasťou každého titulu je príručka Timotey Vráblovej: *Čítajme s porozumením...*, ktorá slúži ako sprievodca knihou a tvorivými aktivitami a úlohami motivuje detského čitateľa k hlbšiemu vnímaniu a porozumeniu textu i literárneho žánru, ktorý zastupuje. Stimuluje tiež deti k spolupráci s dospelými pri čítaní. Vydavateľstvo v rámci tejto edície organizuje aj metodické vzdelávanie pre učiteľov a knihovníkov, ktoré je zamerané na prácu s príručkou.

Vydavateľstvo PERFEKT organizuje každoročne Súťaž o najlepšiu pôvodnú poviedku pre deti a mládež. Do tejto súťaže sa zapája široký okruh autorov. Porotcami sú deti. Vydavateľstvo pritom spolupracuje so školami a knižnicami. Vyberá zástupcov z každého regiónu Slovenska. Víťazné tituly vychádzajú potom v antológii, ktorá má medzi detskými čitateľmi veľký ohlas.

Vydavateľstvo REGENT vydáva časopis *ZIPS* zameraný na propagáciu krásnej literatúry. Jeho cieľovou skupinou sú deti od 10 – 13 rokov. Čísla časopisu sú tematicky zamerané. Obsahujú tiež prehľad dôležitých podujatí, ktoré sa spájajú s kultúrou čítania.

d) Nezisková sféra pôsobenia

Na podpore čitateľských kompetencií sa významne podieľajú subjekty neziskovej sféry ako sú centrá voľného času, materské centrá, záujmové umelecké krúžky, občianske združenia a neziskové organizácie. Viaceré z nich iniciovali významné projekty s národnou či regionálnou pôsobnosťou, ktoré nielen stimulujú povedomie kultúry čítania, ale aj rozvíjajú niektorú stránku kultivovaného čítania. K významným v tomto smere patria: nezisková organizácia združenie Osmijanko s národnou pôsobnosťou, ktorá je zameraná na podporu tvorivého čítania, nezisková mimovládna a profesijná organizácia zastupujúca záujmy detí, pedagógov, rodičov a sympatizantov školy združenie Orava propagujúce tzv. hlasné čítanie²², OZ Fanfáry s dlhodobým celoslovenským projektom HEVI klubov, s Ihriskom čítania a Palácovou herňou čítania zameranými na rozvoj tvorivého čítania a využívania knihy ako média, na spájanie komunity OZ KnihoBrána, ktoré sa zameralo na zviditeľňovanie knihy v rámci mestskej komunity a viaceré iné. Niektoré z týchto subjektov sa zameriavajú aj na školiacu a osvetovú činnosť nielen medzi deťmi, ale aj tzv. dôležitými dospelými (napr. Osmijanko, OZ Fanfáry; Mama, tata, čítajte s nami, OZ Múzy). Občianske združenia i neziskové organizácie však nemôžu naplniť potrebu osvetu a vzdelávania v tej miere, ako si to vyžaduje súčasný stav. Jednak preto, že podpora neziskového sektora je obvyčajne zameraná

²² Hlasné čítanie je metóda nácviku čítania, zdokonaľuje techniku čítania, žiak si precvičuje akcentovanie slov, moduláciu a silu hlasu, intonáciu a tempo reči. Úzko sa viaže soznávaním, analýzou a interpretáciou textov, vyskytuje sa striedavo s tichým čítaním.

na krátkodobé projekty, ktoré majú menší význam z hľadiska dlhodobých stratégií rozvoja kultivovaného čítania. Tiež práca jednotlivých subjektov prebieha viac-menej izolovane, chýba koncepcia a metodická pomoc, ktorá by ich činnosť prepojila a zefektívnila. Rovnako kvalitatívna úroveň práce jednotlivých subjektov sa líši. Niektoré projekty uplatňujú nevyvážený málo účinný spôsob, pri ktorom snaha o zábavu prevažuje nad procesmi, ktoré môžu účinne stimulovať rozvoj kultivovaného čítania.

X. Spolupráca Ministerstva kultúry SR a Ministerstva školstva, vedy výskumu a športu SR

Spolupráca obidvoch rezortov sa môže rozvíjať práve v oblasti vzdelávania v netradičných formách sprístupňovania textu a v inovatívnych formách a metódach zameraných na rozvoj čitateľských kompetencií. Tohto roku v rámci otvorenia BIB organizoval IBBY inštitút Bratislava dve medzinárodné konferencie o čítaní: *Nakukni poza obrázok, čo vidíš?* a *Pod' si čítať v knižke aj v živote!* (Čítanie a vývin dieťaťa). Konferencie boli určené učiteľom, knihovníkom, rodičom.

Jednou z dôležitých otázok, ktoré v súčasnej dobe obidva rezorty musia v oblasti získavania čitateľských kompetencií riešiť, je trend poklesu úrovne, ktorý je spôsobený novým javom – fenoménom trvalej ľahostajnosti voči čítaniu a knihám, o ktorom hovoria aj odborníci z iných krajín²³.

Ministerstvo školstva, vedy a výskumu a športu SR vyhlásilo školský rok 2016/2017 za *Rok čitateľskej gramotnosti*, ktorý sa niesol pod heslom *Myslenie je pohyb*. Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM) potvrdil (príloha 4), že výsledky slovenských žiakov v čitateľskej gramotnosti zaostávajú za priemerom krajín OECD. Pokles úrovne čitateľskej gramotnosti nie je len slovenským špecifikom. A to aj v súvislosti so spomenutým novým negatívnym fenoménom.

Ministerstvo školstva v rámci *Národnej stratégie zvyšovania úrovne a kontinuálneho rozvíjania čitateľskej gramotnosti* pripravilo rozličné taktické iniciatívy. Vychádzalo z idey, že čítanie je pohyb myšlienok a jeho rozvoj je spojený aj s pohybom tela. Športové aktivity nepredstavujú iba pohyb s jeho pozitívnymi účinkami na telesný rozvoj a zdravie. Šport prispieva aj k prekonávaniu pohodlnosti, a teda k budovaniu vytrvalosti, cieľavedomosti, sústredenosti. Rovnako aj čítanie si vyžaduje „tréning“, pravidelnosť, sústredenosť, pozornosť a koncentráciu. Už v antickom Grécku platilo, že rozvoj duševných schopností, medzi ktoré patrí aj čítanie s porozumením, má byť harmonicky spojený s všestranným telesným rozvojom a naopak (<https://www.minedu.sk/rok-citateľskej-gramotnosti-bude-o-pohybe-mysle-aj-tela/>).

XI. Vzťah Rozhlasu a televízie Slovenska k čitateľským aktivitám

Tvorba umeleckých programov je v oblasti vysielania doménou verejnoprávneho vysielateľa, financovaného predovšetkým z úhrad za služby verejnosti poskytované Rozhlasom a televíziou Slovenska (tzv. koncesionárske poplatky) a na základe zmluvy so štátom. Každý rok sa uzatvára dodatok k zmluve so štátom, v ktorom je ustanovený minimálny rozsah nových programov vo verejnom záujme, ktoré budú vyrobené z prostriedkov poskytnutých na základe zmluvy so štátom. Objem programov je uvádzaný len podľa programových typov (literárno-dramatické programy, dramatické programy a pod.).

²³ Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012

Konkrétne koncepcie sú tvorené v rámci inštitúcie, dramaturgií, programových služieb. V celej histórii Slovenského rozhlasu, od začiatku až po dnes, je súčasťou rozhlasového vysielania **večerná rozprávka**. Ide o čítanie/rozprávanie literárneho príbehu (10 až 15 minút, t.j. 4 – 5 strán). Tento program prináša najmladším poslucháčom, deťom od piatich rokov, rozprávkové príbehy najrôznejšej proveniencie. Ľudové rozprávky slovenské aj inonárodné, klasické aj moderné autorské rozprávky slovenských aj svetových autorov. Súvislosť medzi čitateľstvom – schopnosťou čítať s porozumením a schopnosťou sústredene počúvať hovorené slovo je známa. Prepojenie rozhlasu a literatúry je samozrejmosťou, rozhlas preberá a vysiela, teda šíri, popularizuje literárne texty z detských kníh (spravidla ich interpretujú najvýznamnejší herci a herečky) a takisto je rad prípadov, keď z pôvodne rozhlasových rozprávok vznikajú detské knihy (Rozprávková torta, Analfabeta Negramotná a iné Uličianskeho knihy, Lenhartove Hornonitrianske povesti...).

Tento fakt sa prezentuje na festivale *Zázračný oriešok* (viac než 20-ročná tradícia). Jeho heslo a leitmotív je „Kniha v rozhase, rozhlas v knihe“. Je stelesnením vzájomnej podpory audiálnej a literárnej kultúry, je sviatkom počúvania a čítania príbehov pre deti, prezentáciou autorov, ilustrátorov, divadelníkov, knižníc, motiváciou pre čitateľov aj autorov. Festival je aj unikátnou ukážkou spolupráce knižnice s verejnoprávnym médiom (Mestská knižnica Piešťany – RTVS – Slovenský rozhlas).

Ďalšie programové formáty určené predovšetkým deťom a založené na detskej literatúre sú: *Rozprávková hra* – v rámci tohto žánru dramaturgia pripravuje aj adaptácie literárnych diel. *Rozhlasová hra pre deti* – v rámci tohto žánru dramaturgia pripravuje aj adaptácie literárnych diel, v ostatných rokoch sa darí uvádzať každý rok jednu rozhlasovú adaptáciu literárnej predlohy autora – nositeľa Nobelovej ceny za literatúru. *Regina deťom* – publicistické relácie zamerané na prezentáciu detskej literatúry a interpretovanej deťmi (účinkujú členovia a členky Detskej rozhlasovej dramatickej družiny). Podstatou týchto programov je čítanie z detských kníh. *Rádio Junior – internetové rádio* má podobu internetového média, ktoré vysiela detské programy (večerníčky, rozhlasové hry) z rozhlasového archívu.

Významným spojením Slovenského rozhlasu s knihou, ktoré nás spája aj s medzinárodným priestorom, je medzinárodný festival rozhlasových hier pre deti a mládež *EX AEQUO*. Ide o bienálny festival s viac než 20-ročnou tradíciou, ktorý sa koná pod záštitou Európskej vysielacej únie (EBU). Ako jediný v Európe predstavuje významnú platformu výmeny skúseností (medzinárodný seminár) aj výmeny, kupovania, šírenia, preberania rozhlasových diel. Na ostatných ročníkoch **SK IBBY udeľuje cenu za najlepšiu adaptáciu literárneho diela**.

XII. Návrh na riešenie, postup

Napriek úsiliu mnohých iniciatív v školách, v knižniciach a občianskych združeniach, celkový stav v oblasti čítania detí, najmä **schopnosť kultivovane čítať**, sa výrazne nezlepšuje. Ako sme už uviedli, Slovensko sa v rámci EÚ stále nachádza na nižších priečkach. Avšak výsledky výskumu gramotnosti v celoeurópskom priestore²⁴ sú rovnako varovné, čo potvrdzuje vyjadrenie komisárky EÚ pre vzdelávanie, kultúru, mnohojazyčnosť a mládež, (Androulla Vassiliouová), keď konštatovala, že každé piate dieťa v Európe má problémy s čítaním²⁵. Vážnosť situácie preto nemožno podceňovať, pretože:

²⁴ Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012

²⁵ Zborník príspevkov z odborného seminára, ktorý sa konal dňa 27. mája 2015 v Trnave rozvoj čitateľskej gramotnosti z pohľadu detského knihovníka

1. čítanie je jeden z podstatných prostriedkov, ktorý pôsobí na zdravý intelektuálny a emocionálny vývin detí,
2. ovplyvňuje stav zamestnanosti (štatistika EÚ predpokladá pokles pracovných miest s nízkou kvalifikáciou v Európe do roku 2025 o 30 %)²⁶.

Ministerstvo kultúry sa usiluje uplatňovať existujúce možnosti eliminovania už zreteľného stavu nízkej úrovne čitateľských zručností, neskôr dosiahnuť až zamedzenie takéhoto stavu. Ministerstvo má záujem metodicky a systémovo podporovať zaniietenú prácu aktivistov a iniciatív z vonkajšieho prostredia aj vytvárať priestor na spoluprácu a inovatívne projekty formou efektívneho spojenia umenia a edukačnej práce. Rozhodujúce a účinné riešenie je aj na Slovensku, obdobne ako vo viacerých rozvinutých krajinách, ktoré už túto situáciu systematicky riešia, nanajvýš žiaduce. V tomto ohľade budeme využívať aj možnosti medzirezortnej spolupráce.

Niektoré európske krajiny (Belgicko, Španielsko, Francúzsko, Litva, Maďarsko, Portugalsko, Nórsko a Slovinsko) prijali na zlepšenie úrovne čitateľských kompetencií rôzne plány a programy. Slovensko sa pridáva tiež.

1. Centrum literatúry pre deti a mládež a podpory čítania

V súlade s *Akčným plánom na roky 2015 – 2017 k Stratégii rozvoja kultúry Slovenskej republiky na roky 2014 – 2020* pripravuje ministerstvo kultúry zriadenie Centra literatúry pre deti a mládež a podpory čítania. Predmetnú úlohu realizuje ministerstvo kultúry s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti, Slovenskou sekciou IBBY, v spolupráci s Literárnym informačným centrom, Slovenskou asociáciou knižníc, Spolkom slovenských knihovníkov a knižníc, Knižnicou pre mládež mesta Košice a Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Výstupom koncepcie rozvoja kultúrnych a čitateľských kompetencií detí prostredníctvom kultúrnej výchovy bude zriadenie **Centra literatúry pre deti a mládež a podpory čítania, ako organizačnej súčasti BIBIANY**, ktorá sa úspešne a plnohodnotne venuje viacerým oblastiam umenia a detskej literatúre a svoje pôsobenie má intenzívne rozvinuté aj v regiónoch Slovenska.

Poznatky a doterajšie skúsenosti z domáceho i zahraničného pôsobenia v oblasti literatúry a jej propagácie využijeme na vybudovanie platformy pre systematické rozvíjanie problematiky čítania s porozumením. Medzinárodný projekt Zastavme krízu čítania (*Stop reading crisis*), už predstavil odborníkom z oblasti literatúry a vzdelávania súčasné aktivity Slovenska zamerané na riešenie problému čítania.

Základnou činnosťou centra bude poskytnúť odborný potenciál a schopnosť riešiť krízový stav čítania detí. Budú sa uplatňovať konkrétne postupy, ktoré by cielene už od útleho veku vstúpovali deťom vzťah k písanému slovu a literárnemu textu a postupne pomáhali zlepšovať situáciu.

2. Prečo BIBIANA, medzinárodný dom umenia

BIBIANA sa vyprofilovala na špecificky orientovanú inštitúciu, ktorá tvorivo rozvíja teoretickú a praktickú činnosť viacerých druhov profesionálneho umenia a umeleckej tvorby zameranej na výchovu detí umením a k umeniu (výtvarnému, dramatickému, tvorivým dielňam, umeleckým programom). Má špecializovanú knižnicu na oblasť detskej literatúry, ktorá okrem diel slovenských autorov má vo svojich knižničných fondoch viac ako 16 500 knižných diel, z nich viac ako polovica sú vydania zo zahraničných vydavateľstiev, ktoré sa

²⁶ Final Report EU High Level Experts on literacy, 2012

prezentovali napr. na Bienále ilustrácií Bratislava. BIBIANA sa dlhodobo venuje literatúre pre deti a mládež, využíva rôzne formy už etablovaných tradičných podujatí, súčasne však rozvíja aj nové, cielene zamerané na podporu čítania. Okrem podujatí zameraných priamo na prácu s deťmi sú to podujatia, ktorých cieľom je konfrontácia problematiky s domácimi odborníkmi a pracovníkmi v oblasti knižnej kultúry pre deti a mládež (knihovníci, učitelia, vedci, umelci), ale čo je cenným prínosom, aj zahraničnými odborníkmi na túto problematiku. K tradičným podujatiam patria celoslovenské podujatie Dni detskej knihy, hodnotiaci seminár Literárna, ilustračná a dramatická tvorba pre deti a mládež za predchádzajúci rok, súťaž Najkrajšie knihy Slovenska, sezónne hodnotenie kníh v súťaži Najlepšie a najkrajšie knihy jari, leta, jesene a zimy, vydávanie revue BIBIANA, jediného odborného periodika na Slovensku zameraného na široké spektrum umenia pre deti a mládež, BIBIANA udeľuje viaceré ocenenia za výnimočné výkony v oblasti detskej literatúry (Cena Trojruža – za vynikajúce literárne alebo literárnovedné dielo, ktoré významne prispelo k rozvoju slovenskej literatúry pre deti a mládež, plaketa Ľudmily Podjavorinskej za šírenie slovenskej detskej literatúry do zahraničia, Cena Ľudovíta Fullu za ilustračnú tvorbu alebo vynikajúce dielo, ktoré významnou mierou prispelo k rozvoju slovenského ilustračného umenia pre deti). Aktívne spolupracuje so Slovenskou sekciou IBBY, medzinárodnou úniou pre detskú knihu, ktorá sa usiluje v rámci zúženého priestoru posilňovať záujem autorov, vydavateľov a verejnosti o pôvodnú literárnu tvorbu pre deti. Túto propaguje rôznymi formami (návrhy slovenských tvorcov na zápis na Čestnú listinu IBBY, Cenu Hansa Christiana Andersena), realizuje workshopy, medzinárodné semináre. Novou aktivitou BIBIANY bolo zriadenie IBBY inštitút Bratislava, ktorý ako prepojenie s medzinárodnou úniou pre detskú knihu iniciovala a rozvíja SK IBBY v spolupráci s oddelením knižnej kultúry v BIBIANE). IBBY ponúka najkomplexnejší prístup k problematike čítania, pretože disponuje veľkým množstvom mnohoročných poznatkov a skúseností členských národných sekcií pri propagácii čítania a kultúre čítania. IBBY Inštitút Bratislava už od roku 2015 zabezpečuje aktivity v rámci celého Slovenska, ktoré sa venujú problematike knižnej kultúry a čítania, zbližovania knihy s každodenným životom, posilňuje vzťahy s inými partnerskými organizáciami (ALMA, Natti per Legere, EÚ komisie pre kultúru) a sprístupnením najnovších poznatkov a skúseností domácich a zahraničných odborníkov sa usiluje o prienik k širšej verejnosti. Prínosom boli dve medzinárodné konferencie IBBY inštitútu Bratislava (Stop reading crisis!, Ako čítať obrázkovú knihu) za účasti medzinárodne uznávaných odborníkov nielen z krajín EÚ (príloha 2). K pravidelným aktivitám Inštitútu Medzinárodnej únie pre detskú knihu v Bratislave patrí napr. podujatie Knižné hody a ďalšie. Navyše, SK IBBY je platformou, ktorá združuje umelcov všetkých žánrov, odborníkov, dobrovoľníkov, ktorí pracujú v oblasti knižnej kultúry a propagácie čítania. Ide o atraktívne formy čítania, vystúpenia hercov, spisovateľov, ilustrátorov, happeningové aktivity, tvorivé dielne zamerané na čítanie, vymýšľanie a prácu s knihami, obrazmi a slovom, divadelné vystúpenia (napr. Divadla čítania Gunill), ktoré vychádzajú z adaptácie detských kníh, alebo prinášajú nezvyčajné formy dramatizovaného čítania spojené s hudbou i tancom.

3. Zameranie a ciele Centra literatúry pre deti a mládež a podpory čítania

Ministerstvo kultúry sa usiluje hľadať možnosti zamedzenia postupne sa zhoršujúceho stavu v čítaní aj na Slovensku. V súčasnosti nemáme centrálny subjekt, ktorý by založil autoritatívny status v danej oblasti, metodicky a systémovo podporoval zameranú prácu aktivistov a iniciatív a vytváral priestor pre spoluprácu a inovatívne projekty formou efektívneho spojenia umenia a edukačnej práce. Zriadenie Centra literatúry a podpory čítania bude jedným z nástrojov na dosiahnutie takéhoto stavu.

Úsilie venované oblasti čítania a čitateľským kompetenciám prebieha zatiaľ na Slovensku bez metodologického zázemia. Koná sa mnoho charakterovo i úrovňou rôznorodých podujatí zameraných na podporu čítania, každý je znalcom, ale v skutočnosti

majú podujatia rôznu úroveň a nie vždy sú v nich uplatnené efektívne formy pôsobenia. Zriadením centra v BIBIANE sa umocní spojenie literatúry, ilustrácie a divadla a vytvorí sa celistvá platforma, komplexný a cielený systém umeleckej výchovy detí zo všetkých oblastí umenia. BIBIANA ako špecificky orientovaná inštitúcia, ktorá tvorivo rozvíja teoretickú a praktickú činnosť viacerých druhov profesionálneho umenia zameraných na výchovu detí umením a k umeniu má jedinečné predpoklady na dosiahnutie dobrých výsledkov v takejto práci.

Centrum sa sústreďí na odbornú, konzultačnú a metodickú oblasť, na rozvíjanie umeleckých a kreatívnych aktivít zameraných na podporu čítania a systematicky bude pracovať na prieniku potreby čítania medzi aktuálnu vekovú skupinu detí. Metodická pomoc bude vychádzať z podmienok rezortu kultúry a bude zameraná na formovanie kultúry čítania. Úlohou centra bude analyzovať súčasný stav, zamerať sa na nevyhnutné potreby a navrhovať vhodné postupy, pritom poskytovať odborný potenciál a schopnosť riešiť krízový stav čítania detí. Budú sa uplatňovať konkrétne postupy, ktoré by cielene už od útleho veku vštepovali deťom vzťah k písanému slovu a literárnemu textu a smerovali k zlepšeniu situácie. Cieľovou skupinou budú prednostne deti predškolského a základného školského veku. Centrum sa zameria na rozšírenie doterajšieho spôsobu podpory čítania, na vývoj nových foriem a inovatívnych metód práce, ktoré budú zodpovedať novým potrebám a krízovému stavu. Do spolupráce na podporu čítania zapojí nové skupiny ľudí, odborníkov i širšiu komunitu. Kontinuálne bude rozvíjať činnosť v domácom prostredí a aktívne sa zapájať do diania v európskom priestore, vychádzať z domácich a zahraničných výskumov a rozvíjať povedomie aj o psychologických a sociálnych aspektoch, ktoré ovplyvňujú vnímanie literárneho textu, vzťah dieťaťa ku knihe.

4. Náplň centra:

- kontinuálny a systematický metodologický rozvoj podpory čítania, vývoj nových inovatívnych foriem metód,
- vytvorenie metodologickej platformy, ktorá by spájala a prepájala činnosť existujúcich čiastkových iniciatív a stimulovala ich k efektívnejšiemu pôsobeniu,
- tvorba metodických materiálov, poskytovanie metodologickej pomoci a školiaca činnosť,
- umelecká, edukačná a vydavateľská činnosť v intenciách špecifikovanej oblasti,
- vytvorenie platformy pre rozvíjanie projektu divadlo čítania, inovatívnej a úspešnej formy zameranej na aktivizáciu vnímania detí a sprístupňovanie a propagovanie aj čitateľsky náročnejších textov,
- spolupráca s tretím sektorom, s kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami zameranými na prácu s deťmi,
- príprava inšpiratívnych foriem a podujatí – divadlá čítania, výstavy, hudobno-slovné programy zamerané na kultúru čítania,
- využiť etablované podujatia Dni detskej knihy, Knižné hody, Palácové čítanie, Divadlo čítania Gunill a pod.,
- využiť časopis Slniečko, ktorý je určený žiakom 1. až 5. ročníka základných škôl, na formovanie estetického vedomia dieťaťa a výraznejšie šíriť pôvodnú beletristickú tvorbu a umeleckú ilustráciu pre deti, delimitovať časopis z LIC do BIBIANY,
- využiť štvrťročník revue o umení pre deti a mládež BIBIANA určené študentom, pedagógom a pracovníkom knižníc, jediné periodikum na Slovensku, ktoré postihuje všetky umelecké oblasti (literatúra, výtvarné umenie, divadlo, rozhlas, televízia atď.),
- rozvoj medzinárodnej spolupráce na účel spoločného riešenia podpory čítania v európskom a inom priestore, sprostredkovanie dôležitých trendov,
- aplikovanie poznatkov a výmena skúseností z problematiky rozvoja kultúry čítania zo zahraničných zdrojov, najmä spolupracujúcich s IBBY,

- spolupráca s médiami na podpore čítania, na propagovaní knižnej kultúry ale aj sprostredkovaní poznatkov o čítaní s porozumením,
- prezentácia dosiahnutých výsledkov z činnosti centra v rámci domácej aj medzinárodnej platformy a rozvoj a zabezpečenie činnosti IBBY inštitútu Bratislava,
- monitorovanie odbornej problematiky z aktuálnych zdrojov.

5. Časový harmonogram a personálne zabezpečenie zriadenia centra

V súlade s Akčným plánom sa zriadenie centra bude realizovať v 4. štvrtroku 2017 tak, aby sa vytvorili predpoklady na organizačno-technické a personálne zabezpečenie, prípravu materiálov na jeho efektívne fungovanie a plnej prevádzky od 1. januára 2018. Základným predpokladom zriadenia centra je zabezpečenie dvoch odborných pracovníkov. Centrum bude spolupracovať s expertmi z viacerých spoločenskovedných disciplín aj zo zahraničia. Plnohodnotné uplatnenie čitateľských kompetencií v systéme kultúrneho vzdelávania predpokladá spoluúčasť subjektov, ktoré by mohli byť akýmkoľvek spôsobom nápomocné v procese kultivovaného čítania. Predpokladá sa, že centrum už na začiatku vytvorí štruktúrovanú sieť vzťahov s organizáciami v miestnej a regionálnej samospráve, nezávislými združeniami, ktoré sa už podieľajú alebo sa chcú podieľať na aktivitách v prospech čítania.

Centrum zriadi BIBIANA ako súčasť existujúcej rozpočtovej organizácie v rezorte kultúry. Finančné zabezpečenie úloh centra bude zabezpečené z rozpočtovej kapitoly ministerstva na príslušný rok. Náklady a výška finančných prostriedkov nevyhnutných na zabezpečenie činností centra a personálneho obsadenia sú špecifikované v rozpočte. Zriadenie centra formou jeho začlenenia do štruktúry už existujúcej organizácie v rezorte kultúry sa upraví v zriaďovateľskej listine organizácie a nutnou reštrukturalizáciou súčasného oddelenia Knižnej kultúry a Slovenskej sekcie IBBY. Pozitívom tohto spôsobu vzniku centra je úspora ekonomických a prevádzkových činností. Činnosť centra budú zabezpečovať dvaja odborní pracovníci s predpokladom spolupráce s celým súčasným oddelením knižnej kultúry a Slovenskej sekcie IBBY.

6. Rozpočet centra

(podľa schváleného Akčného plánu)

610 - Mzdy, platy, služobné príjmy a OOV spolu:	24 000
620 - Poistné a príspevok do poisťovní	8 388
630 - Tovary a služby spolu:	52 612
v tom:	
631 - Cestovné náhrady	5 895
632 - Energie, voda a komunikácie	2 588
633 - Materiál	7 167
634 - Dopravné	702
635 - Rutinná a štandardná údržba	2 471
636 - Nájomné za nájom	2 015
637 - Služby	31 774
600 - Bežné výdavky spolu	85 000